

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

กรณีศึกษา การจัดการฝายในลำห้วยชุมเหล็ก เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาตามวิธีการดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการศึกษา

เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยผู้ศึกษาวิจัย เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ บ้านฝาง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านฝาง ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน รวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านโดยการสัมภาษณ์และการจดบันทึกจากการสังเกต

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้น้ำจากฝายในลำห้วยชุมเหล็ก จำนวน 8 ฝาย ดังนี้ ฝายป่าไผ่ ฝายกกงาน ฝายกกแดง ฝายชุมเหล็ก ฝายโสภชามป้อม ฝายหมากจับ ฝายกกแคน และฝายท่ามะลัย ในหมู่บ้านโคกใหญ่ หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 10 ตำบลบ้านฝาง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบสำมะโน (Census) โดยการศึกษากลุ่มผู้ใช้น้ำทุกกลุ่ม ที่ได้รับประโยชน์จากฝายจำนวน 8 ฝาย ในลำห้วยชุมเหล็กช่วงที่ไหลผ่านหมู่บ้านโคกใหญ่ กลุ่มตัวอย่างเพื่อรวบรวมข้อมูลในระดับหมู่บ้านและระดับกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำและผู้รู้ ส่วนในระดับครัวเรือน รวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านโคกใหญ่และสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง เป็นดังนี้

- 1) ผู้นำหมู่บ้าน ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม ประธานและกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ประธานและกรรมการกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) ผู้รู้ทางด้านต่างๆในหมู่บ้าน ที่เกี่ยวข้องกับฝายโสภชามป้อม/ห้วยชุมเหล็ก เช่น ผู้รู้ทางประวัติศาสตร์ พิธีกรรมทางศาสนา ลัทธิความเชื่อ นอกจากนั้นยังรวมถึงเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เอกชน ซึ่งปฏิบัติงานในพื้นที่ เช่น เกษตรตำบล พัฒนาการ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานพัฒนาเอกชน

3) ชาวบ้านโคกใหญ่ หมู่ที่ 8 และ หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านฝาง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
และได้รับประโยชน์ จากฝายในลำห้วยชุมเหล็ก

4) สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ทุกคน

3.3 หน่วยในการศึกษาวิจัย ทำการศึกษาในระดับองค์กร

3.4 สถานที่ศึกษาวิจัย บ้านโคกใหญ่ หมู่ที่ 8 และ 10 ตำบลบ้านฝาง อำเภอบ้านฝาง
จังหวัดขอนแก่น

3.5 เครื่องมือสำหรับการศึกษาวิจัย

3.5.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide) ใช้
สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับ หมู่บ้าน ระดับกลุ่ม และระดับเกษตรกรรายบุคคล ดังนี้

- 1) สัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน เพื่อการรวบรวมข้อมูลทางด้านนิเวศวิทยา กลุ่มผู้ใช้น้ำ
และการจัดการฝาย ในระดับหมู่บ้านและระดับกลุ่ม ได้แก่ จำนวนฝาย ขนาด
ที่ตั้งและปริมาณน้ำในฝาย การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนบ้านโคกใหญ่
ลักษณะดิน ภูมิประเทศ ปริมาณฝน กลุ่มต่างๆในหมู่บ้าน โครงสร้าง/
กฎระเบียบกลุ่มและหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ภายในและระหว่างกลุ่ม
ความขัดแย้ง และการมีส่วนร่วม
- 2) สัมภาษณ์ผู้รู้ เพื่อรวบรวมข้อมูลในระดับหมู่บ้านและกลุ่ม ได้แก่ ประวัติ
หมู่บ้านการเกิดฝาย การเกิดกลุ่มผู้ใช้น้ำ โครงสร้าง/กิจกรรม กฎระเบียบกลุ่ม
สิ่งก่อสร้างและองค์ประกอบฝาย ปริมาณน้ำในฝาย แผนการใช้ประโยชน์จาก
ฝาย ชนิดและปริมาณการใช้ประโยชน์ แผนการดูแลรักษา กิจกรรมการดูแล
รักษา เทคโนโลยีการใช้ประโยชน์และดูแลรักษา ระเบียบกฎเกณฑ์การใช้
ประโยชน์และดูแลรักษา ลักษณะดิน ปริมาณฝน ความเชื่อ ความสัมพันธ์
ลักษณะเครือญาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวกับการ
จัดการฝาย
- 3) สัมภาษณ์ชาวบ้านโคกใหญ่ ที่ได้รับประโยชน์จากฝาย เพื่อรวบรวมข้อมูลใน
ระดับครอบครัวเกษตรกร ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์และการดูแล
รักษาฝาย

- 4) สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกคน เพื่อรวบรวมข้อมูลในระดับครัวเรือน เกษตรกร ได้แก่ ข้อมูลการใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาฝาย การร่วมกิจกรรมกลุ่ม

3.5.2 แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) ใช้สำหรับการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายละเอียดเพิ่มเติม จากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้แก่ การใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาฝาย การร่วมกิจกรรมกลุ่ม พื้นที่การเกษตร พื้นที่รับน้ำจากฝาย กิจกรรมการเกษตร ปริมาณผลผลิตและการจำหน่าย การลงทุนทำการเกษตร รายได้การเกษตร การมีส่วนร่วมในการจัดการฝาย ปัญหา และข้อเสนอแนะ

3.5.3 การจดบันทึกจากการสังเกต (Observation) ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับหมู่บ้าน และระดับกลุ่ม โดยการร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมเกี่ยวกับ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี พฤติกรรมการผลิตทางการเกษตร

3.6 สถิติที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ด้วยการจัดกลุ่ม การจัดเรียง และการชี้ประเด็นให้เห็นชัดเจน

3.7.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น พื้นที่ถือครองการเกษตร พื้นที่เพาะปลูกพืช การลงทุนเพื่อการผลิตทางการเกษตร ผลผลิตและรายได้ ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ วิเคราะห์ข้อมูลโดยเครื่องคำนวณ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science)

